

4. Кримінальний процесуальний кодекс України: чинний з 19 листопада 2012 року : (Офіційний текст). – К. : ПАЛІВОДА А.В., 2012. – 382 с.

5. Нор В. Т. Судбно-психологическая экспертиза в уголовном процессе : Учеб. пособие / В. Т. Нор, М. В. Костицкий. – К. : Вища школа, 1985. – 54 с.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПІДОЗРЮВАНОГО ЯК ЧИННИК ВИЗНАЧЕННЯ СЛІДЧИМ МЕТОДІВ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ В ПРОЦЕСІ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗГВАЛТУВАНЬ

Шмерецький Є.Є.,

здобувач кафедри юридичної психології Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: кандидат психологічних наук, доцент, професор кафедри юридичної психології Національної академії внутрішніх справ *Кудерміна О.І.*

Згвалтування належить до числа тяжких насильницьких статевих злочинів та є найбільш поширеним їх видом. У частині 1 статті 152 КК України, що передбачає кримінальну відповідальність за згвалтування, стисло сформульовано поняття цього злочину. Законодавець під згвалтуванням розуміє статеві зносини із застосуванням фізичного насильства, погрозу його застосування або з використанням безпорадного стану потерпілої особи [1, с. 312]. Розслідування зазначених злочинів пов'язана з низкою труднощів психологічної детермінації. Подолання їх можливе за умови плідного використання слідчим широкого спектру методів та прийомів психологічного впливу на об'єкти професійної діяльності. Одним з чинників, що визначають структуру психологічного впливу слідчого виступає специфіка об'єкта впливу як конкретної соціальної одиниці (в нашому випадку підозрюваного у вчиненні згвалтування) – особливості мотивації, наявності інтелектуально-пізнавальних передумов для здійснення своїх прагнень, емоційно-вольові якості, знання та використання сталих стереотипів поведінки.

Сучасна кримінальна психологія має в своєму доробку окремі дослідження психологічних особливостей особистості злочинця, що скоює злочини сексуального характеру. Водночас, на нашу думку, найбільш вичерпна психологічна характеристика особистості злочинців зазначеної категорії відображена в класифікації Ю. М. Антоняна, В. П. Голубева, Ю. Н. Кудрякова [2]. Всі засуджені за згвалтування розподілені науковцями на три групи, а саме: особи, що мають порушення психосексуального розвитку; особи з яскравими характерологічними чи психопатологічними особливостями; особи з порушеннями між особистісного сприймання.

В основі виокремлення першої групи міститься положення про те, що кожна людина проходить певні етапи свого психосексуального розвитку. Якщо на якомусь етапі відбувається порушення такого розвитку, наприклад міжстатевих зв'язків, це може сприяти скоєнню суспільно небезпечних дій. В першій групі наявні чотири типи осіб, що скоюють згвалтування. До першого типу відносяться особи, які мають прагнення подолати психологічне домінування протилежної статі. Згвалтування чи його спроби здійснюються по відношенню до раніше незнайомих жінок, вік та зовнішність яких не має для злочинця суттєвого значення. Його поведінка – це форма «протесту», спроба отримати психологічне домінування та самоствердитися. Другий тип гвалтівників – це особи, які скоюють злочини відносно дівчаток до 6-ті років та жінок старше 60-ті. Мотивами даного роду злочинів виступають прояви афективних слідів, які збереглися в психіці злочинця в несвідомій формі. Зазначені сліди виступають результатами психотравмуючих ситуацій спілкування з конкретними дівчатками та жінками в дитячому віці. До третього типу можна віднести злочинців, які скоюють злочини по відношенню до дівчаток 6 – 14 років. Ці злочинці найчастіше діють обманливим шляхом та не

використовують грубі насильницькі дії. Основа таких злочинів – затримка психосексуального розвитку особи та порушення контактів з більш старшими особами протилежної статі. До останнього, четвертого типу першої групи належать особи, злочинні дії яких спрямовані спочатку на побиття чоловіків, що знаходяться поряд з жінкою, а вже вторинне, власно на неї. Мотивами зазначених злочинів виступає агресія спрямована не на окремого чоловіка та жінку, а на чоловіка та жінку пов'язаних певними стосунками. В даному випадку реалізують психологічні дефекти гвалтівника сформовані в підлітковому віці.

В основі виокремлення другої групи злочинців полягає наявність у них патологічних рис характеру чи психічних аномалій, що в значному ступені визначили їх злочинну поведінку. До цієї групи належать 2 типу злочинців. Визначення першого типу обумовлюється спрямованістю на задоволення сексуальної потреби злочинця та ґрунтується на його особистісних характеристиках: імпульсивності, низькому самоконтролі, дефектів в моральній сфері. Зазначені злочини вчиняються несподівано як для потерпілої, так й для самого злочинця. Найчастіше вони є наслідком попередньо скоєної крадіжки чи пограбування. Особи другого типу цієї групи характеризуються психічними чи фізичними дефектами, які виступають перешкодою для їх взаємодії з представниками протилежної статі. Це можуть бути особи з розумовою недостатністю, інваліди. Найбільш часто вони скоюють злочини по відношенню до підлітків.

Визначення третьої групи гвалтівників базується на основі не достатньо сформованої здатності адекватно диференціювати поведінку жінки та оцінювати всю ситуацію в цілому. Зі сторони жінки присутній певний тип віктимної сексуальної поведінки; зі сторони чоловіка – прагнення задовольнити сексуальну потребу в зв'язку з доступністю, за його поглядами, об'єкта домагань. Злочинці найчастіше не визнають власної провини, вважаючи що зґвалтування як такого не відбувалося.

Вищенаведена психологічна класифікація осіб, що скоюють зґвалтування дозволяє слідчому диференційовано підходити до процесу обрання та використання методів та прийомів психологічного впливу в ході розслідування злочинів зазначеного характеру шляхом врахування психологічних особливостей особистості підозрюваного.

Список використаних джерел:

1. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України 2-е вид., перероб. та допов. / Відп. ред. С. С. Яценко. — К.: А.С.К., 2002. — 1056 с.
2. Антонян Ю. М., Голубев В. П., Кудряков Ю. Н. Изнасилования: причины и предупреждение: пособие. — М.: ВНИИ МВД СССР, 1990. — 192 с.

ФІЛОСОФСЬКО-ПСИХОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА СУБ'ЄКТНОСТІ ОСОБИ ПРАВОПОРУШНИКА

Шувальська Л.Р.,

ад'юнкт кафедри юридичної психології Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: доктор юридичних наук, доцент, суддя Апеляційного суду Чернівецької області **Марчак В.Я.**

Поняттям особистості позначається стадія формування та рівень розвитку людини в онтогенезі. Але якщо виходити з форм існування психічного (процес, стан, риса), то особистість людини, перш за все, характеризується рисами. Так, з допомогою описання різноманітних рис оформляється портрет особистості; це також може бути портрет особистості конкретного правопорушника чи узагальнений портрет особистості, схильної до вчинення правопорушення. Серед характерних особливостей, які мають відношення до особистості і